

РОЗВИТОК СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ

УДК 35:316.42

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ЦІННОСТЕЙ І ПЕРЕКОНАНЬ ЯК ЧИННИК ІНСТИТУЦІОНАЛЬНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ В УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Карамішев Д. В.,

д. держ. упр., проф.,

перший заступник директора ХарPI НАДУ, м. Харків

Досліджено вплив різних соціально-політичних чинників на процес формування нової системи цінностей українського суспільства та обґрунтовано теоретичні підходи щодо змін ціннісних орієнтацій як передумови інституційних перетворень. Наголошується на необхідності здійснення пошуку оптимального співвідношення політичної, економічної і соціальної складових державної політики задля досягнення ціннісних орієнтирів, що налаштовують суспільство на розвиток, сприяють інноваційному мисленню, інтеграційним процесам, зростанню обсягів інвестицій у власний ресурсний потенціал.

Ключові слова: суспільство, постмодерн, суспільні цінності, інституціональна структура, публічна сфера, суспільні трансформації, ієрархія цінностей.

Karamyshev D. V.,

Doctor of Sciences in Public Administration, Professor,

First Deputy Director of KRI NAPA, Kharkiv

FORMING A SYSTEM OF VALUES AND CONVICTIONS AS A FACTOR OF THE INSTITUTIONAL TRANSFORMATIONS IN THE UKRAINIAN SOCIETY

The paper researches an impact of different socio-political factors on the process of forming a new system of values of the Ukrainian society and substantiates the theoretical approaches to a study of axiological orientation as an institutional transformations prerequisite. The necessity for searching an optimal correlation of political, economic, and social components of the state policy is emphasized for setting axiological guides, which would direct the society towards development, encourage innovative thinking, facilitate integration processes, and contribute to growing investments into the domestic resource potential, making it possible to unite and consolidate the society around common values.

Key words: society, post-modern, social values, institutional structure, public sphere, social transformations, hierarchy of values

Цінності – загальнолюдські, суспільні, особистісні – є широким поняттям, що являє собою системотворчий чинник цілісності, єдності та розвитку, а також має суттєве значення для формування будь-якої соціальної спільноти, нації або окремого індивіда.

Сучасне суспільство потребує, особливо в умовах трансформацій, наявності певної системи цінностей, що поділяється більшістю його членів або найбільш соціально активною його частиною. Це ознака самоідентифікації суспільства. При цьому під цінностями слід розуміти певну характеристику суспільної свідомості, сприйняття дійсності товариством, колективних та індивідуальних особистісних орієнтацій, що мають яскраво виражену соціальну природу та націленість на розвиток чи то суспільства, чи окремої особистості [9]. Цінність не є ані предметом споживання, ані мотивом, бо останні завжди “корисливі” і прагнуть тільки “свого” інтересу, на відміну

від цінності, яка виконує інтеграційні та поєднувальні функції [4]. Річ лише в тому, що цінності змінюються під впливом багатьох чинників, що зумовлене трансформаційними процесами в суспільстві. Важливо довести, що зміни ціннісних орієнтацій та формування нової системи цінностей громадян може бути не лише передумовою, а й чинником інституціональних перетворень в українському соціумі.

Цінності й ціннісні орієнтації людини завжди були одним із найважливіших об'єктів дослідження соціальних наук [1, 5, 12, 16, 18]. Сучасні уявлення про суспільно-історичний характер цінностей одержали розвиток у роботах класиків соціологічної традиції ХХ ст. А. Тойнбі й П. Сорокіна, що спиралися на ідеї В. Дильтея про множинність культурно-історичних систем цінностей [7, 14] і типологію “культурних організмів” О. Шпенглера [17]. Зокрема П. Сорокін розглядав історію як процес циклічної зміни різних типів культурних систем, підкоривши теорію соціального розвитку “цінностям як головній рушійній силі в суспільстві” [6, 13].

Є. Дюркгейм у своїх доробках аналізував взаємовплив ціннісно-нормативних систем особистості й суспільства. На його думку, система цінностей суспільства являє собою сукупність ціннісних уявлень окремих індивідів і, відповідно, “об'єктивна вже завдяки тому, що вона колективна”. Дюркгейм вважає, що “шкала цінностей виявляється вільною від суб'єктивних і мінливих оцінок індивідів. Останні знаходять поза собою вже усталену систему цінностей, до якої вони змушені пристосовуватися” [8]. Механізмом, що регулює поведінку людини в суспільстві, є внутрішнє прийняття нею соціальних цінностей за допомогою зовнішнього примусу: “...ми виразно відчуваємо, що не пануємо над нашими оцінками. Нас пов'язує суспільна свідомість” [Там само].

Т. Парсонс у теорії соціальної дії оперує поняттям “соціальна система”, що як підсистема включає, з одного боку, потреби індивіда, а з іншого – цінності соціокультурного середовища. В умовах конкретної ситуації відбувається взаємодія та взаємний обмін ціннісного змісту цих двох підсистем за допомогою інституціоналізації (узаконення суспільством у процесі легітимації) та інтерналізації (внутрішнього прийняття особистістю у процесі соціалізації) [2].

Актуалізація ціннісних вимірів набуває особливого значення в суспільстві, у якому знецінюються традиції та міжпоколінні зв'язки й ідеологічні настанови якого постійно підлягають деформації, незважаючи на те, що різні покоління природно мають дещо різні системи цінностей, оскільки система цінностей нового покоління формується вже в інших умовах, ніж попереднього. Проте, з одного боку, сьогодення соціально-політична ситуація в країні, що є дуже нестабільною й неоднозначною для сприйняття громадою та відбивається перманентними кризовими наслідками, формує нову систему цінностей, яка відкидає стару, з іншого ж – нова система цінностей формується під впливом ситуативних чинників різної інтенсивності, вплив яких має переважно штучний, а іноді й насаджуваний ззовні характер. При цьому свідомо розібратися в ситуації, дійти логічних висновків та накреслити плани щодо бачення власних перспектив у власній країні хоча би на середньострокову перспективу пересічному громадянину вкрай важко. Річ у тому, що в умовах постійного розхитування з одного боку в іншій, що характерно для функціонування практично всіх суспільно значущих сфер буття, корабель не може нормально рухатися вперед.

Аргументуючи вищезазначене простим поглядом середньостатистичного працівника, пенсіонера або утриманця, доречним буде навести вислів Дж. Ролза: “Організація прав та обов'язків є ефективною лише у випадку, коли неможливо змінити правила та перебудувати схему прав та обов'язків, з тим щоби підняти рівень очікувань будь-якої людини (щонайменше – однієї), без того, щоб одночасно не понизити очікувань іншої (щонайменше – однієї)”. Це положення підпорядковує критерії доцільності моральним вимогам. При цьому підкреслюється, що якими б продуктивними не були закони чи соціальні інститути, вони мають скасовуватися чи виправлятися тоді, коли є

несправедливими, бо справедливість “не допускає навіть думки, що принесення в жертву частини людей може компенсуватись більшим благом для всіх інших”. Тож, теорія Дж. Ролза прагне встановити економічну, політичну і соціальну справедливість [15].

Метою статті є визначення впливу різних соціально-політичних чинників на процес формування нової системи цінностей українського суспільства та обґрунтування теоретичних підходів щодо змін ціннісних орієнтацій як передумови інституціональних перетворень в українському суспільстві.

Актуальне завдання полягає саме в намаганні зрозуміти природу формування справжніх системотворчих цінностей, що надасть можливість згуртувати та консолідувати суспільство навколо об'єднаних цінностей, які однаково сприйматимуться будь-якою людиною, що перебуває в однакових соціально-економічних умовах та ототожнює своє майбутнє з Україною, мешкаючи як у центрі, на заході або на півдні, так і на сході країни.

Перехіддо постіндустріальної стадії розвитку суспільства супроводжувався значними змінами в структурі ціннісних орієнтацій і, відповідно, ціннісних настанов індивідів. Це підтверджується багатьма інтегрованими дослідженнями, зокрема Всесвітнім оглядом цінностей (World Values Survey) [28], що являє собою унікальну базу даних і, водночас, є дослідженням соціокультурних і політичних змін у світовому масштабі, здійснюваним мережею вчених-суспільствознавців – представників університетів і дослідних центрів усього світу. Дослідження відкриває нові можливості для аналізу того, у який спосіб змінюється світогляд людей. Ці огляди охоплюють широкий діапазон змінних для аналізу й дозволяють аналізувати зміни в цінностях і позиціях, що відбуваються з 1981 р. Вони також враховують дані з оглядів Євробарометра [27], що готуються щорічно в усіх країнах – членах Європейського Союзу з 1970 р.; це дозволяє аналізувати зміни, використовуючи ще більш тривалий часовий проміжок [10].

До теперішнього часу в ході декількох опитувань, організованих у рамках Всесвітнього огляду цінностей, ученими були досліджені ціннісні настанови жителів більш ніж 80 країн. Результати опитувань дозволяють дійти висновків як щодо специфіки різних країн і суспільств, так і стосовно напрямів змін у властивих їм цінностях. На їхній основі вчені намагаються аналізувати витoki соціокультурних змін, а також розгледіти можливі шляхи стимулювання позитивних змін [28].

У сучасному розумінні, система цінностей суспільства містить у собі нематеріалістичні, матеріалістичні й постматеріалістичні цінності. Поняття “постматеріалістичні цінності” ввів в обіг американський соціолог Рональд Інглхарт. У своїх дослідженнях він спирався на дослідження та моніторинг опитувань суспільної думки, що проводилися в усьому світі. “Матеріалістичними” він називає колишні цінності, “постматеріалістичними” – нові [22–25].

До постматеріалістичних цінностей можна віднести всі права і свободи, що завойовані на сьогоднішній момент демократією. Це послугоує якісною відмінністю постматеріалістичних цінностей від нематеріалістичних. Нематеріалістичні цінності були характерні для більшості людських культур протягом історії. Це такі цінності, як “боротьба” і “перемога”, “єдність” і “взаємодопомога”, “безкорисливість” і “честь”. Тільки промислова революція дозволила матеріалізму ствердитися в Європі й США й поступово звести нанівець нематеріалістичні цінності. Саме матеріалізм затвердив власні цінності: “індивідуальність”, “свобода й права особистості”, “особиста вигода”. Усі ці завоювання сучасні “постматеріалісти” прагнуть зберегти. Тому постматеріалістичні цінності так несхожі на цінності минулого. Можна сказати, що “постматеріалісти” вважають патріархальну етику “егоїстичною”. Для них почуття приналежності своєму народу, або класу, або родині є “груповим егоїзмом”. Справжній колективізм, на їхню думку, не робить відмінностей між людьми. При цьому основним провідником нових цінностей – постматеріалістичних і постпатріархальних – у політику

є так звані альтернативні рухи (екологічний, екофеміністський, комунітарний та ін.). Вони прагнуть до створення нової політичної культури в надрах поки ще панівної, традиційної, заснованої, як відомо, на таких поняттях, як “влада”, “ієрархія”, “право” та ін.), де всі відмінності укладаються в ієрархічну систему й де вищий наділяється більшою вагомістю та владою над нижчестоящим [11].

Зазвичай матеріальні цінності пов'язано з економічними й фізичними потребами, постматеріальні – з потребами у свободі, самовираженні, визнанні та ін. Вчені Р. Інглхарт і П. Абрамсон стверджують, що в більшості країн світу пріоритети зрушують у бік постматеріалістичних цінностей. Однак цей висновок не є безперечним. Порівняльні дослідження ціннісної динаміки населення розвинених країн Європи й Америки показують, що і постматеріалістичні, і матеріалістичні цінності однаковою мірою є значущими для громадян цих держав [19–21, 26].

В умовах інформаційного суспільства, економічне зростання вже не є єдиним мірилом прогресу і ознакою квітучого суспільства. Місце економічних досягнень як вищого пріоритету в суспільстві постмодерну посідає орієнтація на якість життя. Норми індустріального суспільства, з націленістю на дисципліну, самовідданість і досягнення, поступаються місцем усе більш широкій свободі індивідуального вибору життєвих стилів і індивідуального самовираження. Зрушення від “матеріалістичних” цінностей, з акцентом на економічній і фізичній безпеці, у бік цінностей постматеріалістичних, з акцентом на індивідуальному самовираженні та якості життя, – найбільш характерний аспект цієї зміни; проте він становить лише компонент набагато більш складного процесу соціокультурних змін.

Традиційні бюрократичні держави відіграли важливу роль у мобілізації суспільств на індустріальний розвиток, але вони підійшли до меж своєї функціональної ефективності, а отже, і до меж їхнього масового прийняття. Інституціональна структура суспільства наближає до меж розвитку ієрархічні бюрократичні організації, що свого часу сприяли формуванню сучасних країн – лідерів економічного розвитку, а сьогодні паралізують адаптаційні й інноваційні процеси в державі. Це є проявом зниження ефективності ієрархічних, централізованих бюрократичних структур та інституцій, що відступають перед більш вільно влаштованими й партиципаторними за типом організаціями в умовах інформаційного суспільства високих технологій. До того ж вони стали менш прийнятними для функціонування в умовах постмодерну з відповідними цінностями, що змінилися [10].

Сучасна електронна бюрократія спричиняє втрату індивідуальної ідентичності й автономії, проте це дозволяє їй за допомогою стандартизованих рутинних процедур управляти великими масивами індивідів, але вже на якісно новому рівні. Вона також, завдяки своїй природі, знеособлює, при цьому будучи ефективним інструментом для координації зусиль тисяч абонентів у великих організаціях в умовах сучасного інформаційного суспільства. Усе це можна назвати бюрократією нового порядку в мережевому суспільстві, де знеособлювання набуває тотального характеру.

Усе ж таки цінності постмодерну віддають більш високий пріоритет самовираженню перед економічною ефективністю. Суспільство постмодерну характеризується занепадом ієрархічних інститутів і жорстких соціальних норм і розширенням сфери індивідуального вибору й масової участі. Але й цей процес триватиме тимчасово, оскільки прогрес має хвилеподібний плін.

Отже, тенденція до бюрократизації та централізації плине у зворотному напрямі. Сучасні господарські системи втрачають свою ефективність, коли публічний сектор починає домінувати водночас зі зменшенням суспільної довіри до ієрархічних інститутів. При цьому і цей процес є тимчасовим, оскільки, за законами діалектики, усі процеси взаємозумовлюють і врівноважують одне одного. За інших умов будь-яке суспільне утворення неминуче дійде ентропії та зникнення – у випадку з постмодернізмом, коли б він

був безальтернативним явищем, – це шлях до саморозпаду, безсистемності й хаосу. Тому й у процесі інституціоналізації структури суспільства має бути розумне співвідношення й розумна взаємодія всіх складових, що врівноважують і взаємодоповнюють одна одну.

Зрушення від матеріалістичних до постматеріалістичних пріоритетів – суть процесу постмодернізації. Економічне зростання більше не є синонімом успіху. У провідних індустріальних суспільствах люди почали виказувати більшої уваги процесам і діям, спрямованим на поліпшення якості життя й розвиток соціальних комунікацій.

Поширення постматеріалістичних цінностей – лише один аспект ще більш масштабного процесу соціокультурних змін у суспільстві. Під дією чого відбувається це масштабне зрушення від цінностей виживання до цінностей благополуччя? Це питання – про співвідношення між стресом, стратегіями подолання й системами переконань. Коли люди почувають, що під загрозою їхнє виживання, вони реагують напругою, стресом; це стимулює зусилля з подолання загрози. Але високі рівні напруги можуть ставати дисфункціональними, навіть небезпечними для життя. Опосередковує зворотну реакцію людини на нові або загрозливі ситуації система її переконань, допомагаючи індивідові справлятися зі стресом і формуючи стратегію, що може бути застосована для подолання небезпеки. Якщо в людини є система переконань, що забезпечує певне почуття передбачуваності й контроль, це послаблює стрес до рівня, що сприяє його подоланню. За відсутності ж такої системи переконань люди відчують безпорадність, що призводить до зневіри, відчуженості, навіть до фатальних наслідків. От чому важлива стабільність і визначеність у суспільстві, а також наявність системи переконань і цінностей, що забезпечує комфортний стан існування в суспільстві як для покоління в цілому, так і окремого індивіда, у якого повинно бути сформовано певну систему переконань і ціннісних орієнтацій [10].

До того ж слід відзначити, що штучне, неприродне нав'язування поколінню (спільноті) певних переконань і невідтримка сформованих цінностей, характерних для певного соціокультурного середовища, може призвести до вкрай негативних наслідків, що полягають у маргіналізації та люмпенізації частини суспільства та в кінцевому рахунку відбивається руйнуванням не лише життєвого укладу, а й депопуляцією, що проявляється зменшенням народжуваності, збільшенням смертності, поширенням захворюваності на гострі й хронічні неінфекційні захворювання, відтоком працездатного населення до регіонів зі стабільними та передбачуваними умовами існування.

Зрушення в бік постмодерну мало наслідком виразне зменшення значення, що надається будь-яким формам влади й авторитету. Важливим його компонентом є неприйняття бюрократичної влади, що призводить до зниження значущості будь-якої влади. Це характерно для розвинених суспільств зі стабільними умовами існування. Проте в умовах невизначеності, невпевності в завтрашньому дні, загрози вторгнення, економічної нестабільності настає зворотне – люди ретельно шукають духовну основу, стрижень і вже рефлекторно тяжіють до того, хто принаймні забезпечить хоч якийсь порядок. Зрозуміло, що тут вже зовсім не йдеться про демократичні цінності, права і свободи.

Навпаки, умови процвітання й безпеки сприяють плюралізму взагалі й демократії зокрема. Це допомагає пояснити давно встановлену закономірність: багаті суспільства з більшою ймовірністю демократичні, ніж бідні. Причини цього складні; але один із чинників полягає в тому, що авторитарний рефлекс є найсильнішим в умовах небезпеки. Тому складно штучно нав'язувати демократичні цінності бідному суспільству й голодним людям. Перш за все слід задовольнити базові потреби в безпеці та існуванні, що і превалює останнім часом, а потім вже дбати про потреби більш високого порядку.

Отже, зрушення від цінностей модерну до цінностей постмодерну веде до поступового руйнування багатьох ключових інститутів суспільства, до втрати поваги щодо влади та її похідних з одночасним підсиленням ролі особистості й громади. Ці дві

тенденції в авторитарних суспільствах сприяють демократизації, а в суспільствах, що вже є демократичними, – розвитку демократії в напрямі більшої партиципаторности, орієнтованості на конкретні проблеми. Але вони ускладнюють становище владних еліт, оскільки активний сегмент населення, що зростає, починає у свободі вираження й політичній участі вбачати скоріше щось самоцінне, ніж просто можливий засіб досягнення корисних для суспільства конкретних соціально-економічних результатів.

Поряд із цим відбуваються зрушення у сфері управління, що стає більш публічною. При цьому ми виявляємо, що підсилюється акцент на доданні менеджменту більшої колегіальності й демократичності. Водночас можна спостерігати взагалі відхід від соціальних принципів у сфері управління, інакше кажучи, готовність покластися виключно на ринкові принципи. Обидві тенденції пов'язано з усе більшим неприйняттям ієрархічних моделей влади й більшим упором на автономію індивіда. Відтак, поширюється думка, згідно з якою посилення ролі управління стає функціонально неефективним і перетворюється на загрозу для автономії індивіда.

Отже, виявляється дещо парадоксальним, що протягом існування індустріального суспільства в усьому світі головною метою його функціонування становило економічне зростання. Досягнення цієї надмети зрушило процес забезпечення добробуту і формування середнього класу в розвинених країнах та поступових соціокультурних змін, які, у свою чергу, зробили зворотний ефект, спочатку понизивши статус колишньої головної мети, а потім і породивши неприйняття ієрархічних інститутів, що сприяли досягненню надмети. І цьому також є пояснення. Як культура здатна впливати на економічне й політичне життя, настільки ж правильно й те, що значні соціально-економічні зміни переформовують культуру. Зрушення від модернізації до постмодернізації відбиває скорочення корисності, що прирощується: зниження ролі економічних чинників розвитку суспільства й зростання ролі особистісного компонента й комунікацій.

Інакше кажучи, в умовах інформаційного суспільства важливими чинниками продовження й поліпшення людського життя стають його неекономічні аспекти. Інструментальна раціональність починає поступатися місцем ціннісній раціональності, де раціональні й суспільно значущі “ідеї” в остаточному підсумку значитимуть більше, ніж просто банальні “гроші”.

В усьому важлива рівновага, і все повинне прагнути до динамічної рівноваги. Перевага одного так само погана, як і перевага іншого. Це сприяє руйнівним процесам у системі. Однак повинно йтися не лише про матеріалізм і постматеріалізм, а про матеріалізм, постматеріалізм і нематеріалізм. Саме тому, що нематеріалізм – це, за великим рахунком, матеріалізм зі знаком “плюс”, в основі якого – колективізм і почуття взаємодопомоги, тобто суспільна солідарність. А постматеріалізм – це похідна матеріалізму зі знаком “мінус”, що зветься індивідуалізмом.

Безперечно, немає постматеріалізму в сутнісному вигляді. Є лише його ознаки, що відіграють або суттєву роль у суспільних процесах і формуванні ціннісних орієнтацій в суспільстві, або не відіграють такої ролі. При цьому вплив постматеріальних тенденцій на суспільний розвиток може бути суперечливим. Чи можна говорити про постматеріалізм у розвинених країнах, якщо розвинені країни – країни так званого “золотого мільярда” – це країни загального споживання, тобто країни, що експлуатують у першу чергу матеріальні цінності. А в Україні, навпаки, традиційно превалюють духовні цінності – високохудожня народна культура і релігія, що домінує. Проте, за ієрархією цінностей населення України за шкалою Рокича, українське суспільство тяжіє саме до цінностей, що мають матеріальне походження. У наведеній в таблиці ієрархії рангова позиція цінностей є припущенням автора і має умовний характер та потребує проведення серйозного дослідження.

Ієрархія цінностей населення України за шкалою Рокича

<i>Цінність</i>	<i>Рангова позиція</i>
Життя та здоров'я	1
Безпека та стабільність	2
Сім'я й родинні зв'язки	3
Добробут і якість життя	4
Робота й діяльність	5
Інформація й комунікації	6
Права й громадянські свободи	7
Освіта і культура	8
Мобільність і відпочинок	9

Не можна заперечувати, що перші позиції в ієрархії посідають традиційні системотворчі матеріалістичні цінності, а постматеріалістичні цінності є похідними від матеріалістичних та відбивають сучасні тенденції розвитку суспільства, зокрема розвитку формальних свобод, що дійсно являє собою певний відхід від примату матеріальної складової.

Насправді цю проблему важко вирішити. Є доведені речі, які в антропології в кроскультурних дослідженнях іменуються двома гіпотезами Інглхарта – для того щоб у суспільстві відбулися реальні зміни, потрібні дві речі. Перша – підтвердження гіпотези дефіцитності, яка наголошує на тому, що коли вичерпалися верхні цінності – потрібно зрозуміти, що їх вичерпано, і виникнуть нові. Друга – підтвердження гіпотези соціалізаційного лага, яка стверджує, що нові цінності переходять до нових поколінь [3].

Саме тому слід підкреслити: попри те, що переважна більшість населення віддає перевагу саме матеріальним цінностям, оскільки вони є системотворчими, у країні формується стійкий запит на цінності постматеріального і нематеріального характеру.

В умовах суспільних трансформацій відбувається взаємодія й взаємний обмін ціннісного змісту цих двох підсистем – з одного боку, потреб індивіда, а з іншого – цінностей соціокультурного середовища за допомогою інституціоналізації (узаконення суспільством у процесі легітимації) та інтерналізації (внутрішнього прийняття особистістю у процесі соціалізації).

Сучасне суспільство потребує наявності певної системи цінностей, що поділяється його більшістю або найбільш соціально активною частиною його членів. Це ознака самоідентифікації суспільства. Актуалізація ціннісних вимірів набуває особливого значення в суспільстві, у якому знецінюються традиції та міжпоколінні зв'язки й ідеологічні настанови якого постійно підлягають деформації.

Кінцевою метою змін у суспільстві є досягнення його поступового, збалансованого, сталого розвитку. Спираючись на це, слід зауважити, що сучасній Україні треба здійснити пошук оптимального співвідношення політичної, економічної та соціальної складових державної політики, для того щоб досягти саме тих ціннісних орієнтирів, які, з одного боку, традиційно притаманні суспільству, що їх сприймає, та які налаштовують українське суспільство на розвиток і досягнення добробуту, а з іншого – сприяють інноваційному мисленню, інтеграційним процесам, зростанню обсягів інвестицій у власний ресурсний потенціал.

Цінності постмодерну мають пріоритетом самовираження проти економічної ефективності. Суспільство постмодерну характеризується занепадом ієрархічних інститутів і жорстких соціальних норм і розширенням сфери індивідуального вибору й масової участі. Зрушення від “матеріалістичних” цінностей, з акцентом на економічній і фізичній безпеці, до цінностей “постматеріалістичних”, з акцентом на індивідуальному самовираженні та якості життя, – найбільш характерний аспект цієї зміни, який є лише компонентом набагато складнішого процесу соціокультурних змін.

Інституціональна структура суспільства наближає до меж розвитку ієрархічні бюрократичні організації, що свого часу сприяли формуванню сучасного суспільства, а сьогодні паралізують адаптаційні й інноваційні процеси в державі. Це є проявом зниження ефективності ієрархічних, централізованих бюрократичних структур та інституцій, що відступають перед більш вільно влаштованими й партиципаторними за типом організаціями в умовах інформаційного суспільства високих технологій.

Набуває актуальності питання дослідження запитів публічної сфери суспільства відносно потреби в більш гнучких і адаптивних до нових умов функціонування організаційних структурах, що відповідатимуть за своїм призначенням новій системі ціннісних орієнтацій суспільства, що може бути перспективою подальших розвідок.

Список використаних джерел

1. Адлер А. Практика и теория индивидуальной психологии : [пер. с англ.] / Фонд "За экономическую грамотность". – М., 1995. – 296 с.
2. Американская социология. Перспективы, проблемы, методы : [пер. с англ.] / под ред. Т. Парсонса. – М. : Прогресс, 1972. – 392 с.
3. Аузан А. Экономика всего. Как институты определяют нашу жизнь / Александр Аузан. – М. : Манн, Иванов и Фербер, 2014. – 160 с.
4. Васильюк Ф. Е. Психотехника выбора / Ф. Е. Васильюк // Психология с человеческим лицом: гуманистическая перспектива в постсоветской психологии / под ред. Д. А. Леонтьева, В. Г. Щур. – М. : Смысл, 1997. – С. 284–314.
5. Вебер М. Избранные произведения : [пер. с англ.] / М. Вебер. – М. : Прогресс, 1990. – 808 с.
6. Выжлецов Г. П. Аксиология: становление и основные этапы развития / Г. П. Выжлецов // Социально-политический журнал. – 1996. – № 1. – С. 86–99.
7. Дильтей В. Описательная психология / В. Дильтей // История психологии (10-е – 30-е гг. Период открытого кризиса) / под ред. П. Я. Гальперина, А. Н. Ждан. – 2-е изд. – М. : Изд-во МГУ, 1992. – С. 319–346.
8. Дюркгейм Э. Социология. Ее предмет, метод, предназначение : [пер. с фр.] / Э. Дюркгейм. – М. : Канон, 1995. – 352 с.
9. Ильин В. В. Аксиология / В. В. Ильин. – М. : Изд-во МГУ, 2005. – 216 с.
10. Инглхарт Р. Постмодерн: мінливі цінності й суспільства, що змінюються / Рональд Инглхарт // Поліс. (Політичні дослідження). – 1997. – № 4.
11. Митрофанова А. Три системи цінностей у сучасному світі / А. Митрофанова. – Режим доступу : <http://gumilevica.tripod.com/Matter/Article17.htm>
12. Розов Н. С. Ценности в проблемном мире: философские основания и социальные приложения конструктивной аксиологии / Н. С. Розов. – Новосибирск : НГУ, 1998.
13. Сорокин П. А. Человек. Цивилизация. Общество : [пер. с англ.] / П. А. Сорокин, А. Ю. Согомонов ; [общ. ред., сост. и предисл. А. Ю. Согомонов]. – М., 1992.
14. Тойнбі А. Дослідження історії. Т. 2 / Арнольд Тойнбі ; [пер. з англ. В. Митрофанова, П. Таращука]. – К. : Основи, 1995. – 406 с.
15. Філософський словник соціальних термінів. – Вид. 3-тє, допов. – Х. : РІФ, 2005. – С. 528.
16. Ценностей теория // Большая советская энциклопедия : в 30 т. / [гл. ред. А. М. Прохоров]. — 3-е изд. — М. : Сов. энцикл., 1969–1978.
17. Шпенглер О. Закат Европы : [пер. с нем.] / О. Шпенглер ; ВО "Наука". – Новосибирск, 1993. – 592 с.
18. Яницкий М. С. Ценностные ориентации личности как динамическая система : монографія / М. С. Яницкий. — Кемерово : Кузбассвузиздат, 2000. – 98 с.
19. Abramson P. R., Inglehart R. Generational Replacement and Value Change irt Eight West European Societies // British Journal of Political Science. – 1992. – № 22. – P. 183–228.
20. Abramson P. R., Inglehart R. Value Change in Global Perspective. Ann Arbor, 1995.
21. Andrews F. (ed.). Research on the Quality of Life. Ann Arbor, 1986.
22. Inglehart R. The Silent Revolution in Europe // American Political Science Review. – 1971. – № 4. – P. 991–1017.
23. Inglehart R. The Silent Revolution: Changing Values and Political Styles. – Princeton, 1977.
24. Inglehart R. Culture Shift in Advanced Industrial Society. – Princeton, 1990.
25. Inglehart R. Modernization and Postmodernization. Cultural, Economic and Political Change in 43 Societies. – Princeton : Princeton Univ. Press, 1997.

26. *Russel G.* Citizen Political in Western democracies. – New Gercy: Chatham House Publishers, Inc. Chatham, 1993.

27. Eurobarometer. – /http://ec.europa.eu/public_opinion/index_en.htm .

28. World Values Survey. – /http://worldvaluessurvey.org .

Надійшла до редколегії 10.02.2016 р.

УДК 323.2:321.7

МЕХАНІЗМИ ДЕМОКРАТІЇ УЧАСТІ: СУТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ

Дзвінчук Д. І.,

д.філос.н., проф.,

в. о. завідувача кафедри публічного управління та адміністрування,

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу, м. Івано-Франківськ

Досліджується суть демократії участі. Розглянуто основні механізми забезпечення формування громадянського суспільства в Україні з часів прийняття Основного Закону. Визначено стратегічні пріоритети публічної політики сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні. Досліджено форми і тенденції розвитку політичних практик участі громадян України на сучасному етапі.

Ключові слова: демократія участі, механізми демократії участі, громадянське суспільство, децентралізація, електронні петиції.

Dzvinchuk D. I.

Doctor, Professor,

Acting Head of Public Management and Administration Department

of Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas, Ivano-Frankivsk

MECHANISMS OF PARTICIPATORY DEMOCRACY: THE NATURE AND FEATURES OF APPLICATION ON LOCAL LEVEL

The paper studied the essence of participatory democracy and the basic mechanisms to ensure the formation of civil society in Ukraine since the adoption of the Constitution. Specified strategic priorities of public policy to promote the development of civil society in Ukraine. Forms and development trends of political practices of participation of the Ukraine citizens are probed on the modern stage.

Key words: participatory democracy, mechanisms of participatory democracy, civil society, decentralization, electronic petitions.

Підготовка та проведення широкомасштабної реформи місцевого самоврядування зумовлює перерозподіл та більш чітке розмежування повноважень між органами державної влади та органами місцевого самоврядування, передачу більш широкого кола функцій та ресурсів, фінансових і матеріальних, від держави до органів місцевого самоврядування відповідно до принципів Європейської хартії місцевого самоврядування. У зв'язку з цим особливого значення набувають питання більш активного залучення громадян до участі в публічному житті на місцевому рівні. Враховуючи викладене, є доцільним розвивати співробітництво України з іншими країнами та міжнародними організаціями, зокрема Радою Європи, які володіють значним досвідом у галузі партисипативної демократії на місцевому рівні.

Серед різних форм демократії дослідники та вчені виділяють як вищу так звану “*партисипативну демократію*” — коли громадяни беруть участь (*participate*, англ. — брати участь) у процесі прийняття управлінських рішень, зокрема й на місцевому рівні. Разом з тим партисипативна демократія або демократія участі на місцевому рівні має як свої вигоди, так і загрози (виклики), які потрібно враховувати у практичній діяльності.